

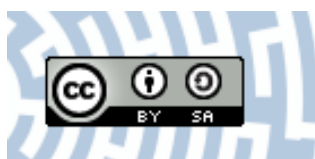

You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Edukacja międzykulturowa w edukacji wczesnoszkolnej – czynnik kształtujący wiedzę, zachowania i tożsamość uczniów

Author: Patrycja Ulańska

Citation style: Ulańska Patrycja. (2022). Edukacja międzykulturowa w edukacji wczesnoszkolnej – czynnik kształtujący wiedzę, zachowania i tożsamość uczniów. W: E. Kulas (red.), "Deficyty edukacji - diagnoza kulturowa" (S. 118-147). Katowice : Morgenroth

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIwersytet ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Patrycja Ulańska

Uniwersytet Śląski w Katowicach
studentka pedagogiki wczesnoszkolnej i wychowania
przedszkolnego

Edukacja międzykulturowa w edukacji wczesnoszkolnej – czynnik kształtujący wiedzę, zachowania i tożsamość uczniów

Edukacja międzykulturowa wymaga otwartości na inne społeczności i ich kulturę. Otwartość ta powinna – co podkreśla się z dużym naciskiem – przejawiać się we wzajemnym oferowaniu i przyjmowaniu wartości właściwych różnym kulturom [...]. To z kolei budzi nadzieję, daje szansę na wzajemne poznanie i wzbogacenie kultur, zbliżenie ludzi (Lewowicki, 2005, s. 19).

Abstrakt: Idea edukacji międzykulturowej zakłada rozwój jednostki poprzez kontakt z innymi kulturami. Dzięki nawiązywaniu kontaktu z różnorodnością i odmiennością osób pochodzących z różnych krajów – stymulujemy rozwój uczniów oraz zwiększamy ich

wrażliwość i otwartość na Innego. Edukacja międzykulturowa jest bardzo istotna w procesie dydaktycznym i ma realny wpływ na zachowania i kształtowanie się właściwych reakcji wobec masowo powstających uprzedzeń i stereotypów, a ponadto pozwala przekroczyć swojskie zamknięcie w obrębie tego, co kulturowo jednorodne. W obliczu dynamicznych zmian, jakie zachodzą na świecie: migracji ludności, konfliktów zbrojnych czy kryzysów gospodarczych – należy być zawsze przygotowanym na kontakt z inną kulturą i uwrażliwiać uczniów na procesy transkulturowe, interkulturowe i spotkaniowość. Artykuł jest poświęcony szczegółowej analizie koncepcji współczesnej pedagogiki jaką jest edukacja międzykulturowa i procesowi edukacyjnemu najmłodszych uczniów szkoły podstawowej.

Słowa kluczowe: edukacja międzykulturowa, kultura, szkoła, edukacja wczesnoszkolna, uczeń

Abstract: The idea of intercultural education assumes the development of an individual through contact with other cultures. By establishing contact with the diversity and dissimilarity of people from different countries – we stimulate the development of students and increase their sensitivity and openness to the Other. In Intercultural education it is especially important in the didactic process and has a real impact on behaviour and shaping appropriate reactions to massively arising prejudices and

stereotypes, and also allows to overcome the familiar confinement within what is culturally homogeneous. In the face of dynamic changes that are taking place in the world: population migration, armed conflicts or economic crises – one should always be prepared for contact with another culture and sensitize students to transcultural, intercultural and meeting processes. The article is devoted to a detailed analysis of the concept of contemporary pedagogy, which is intercultural education, and the educational process of the youngest primary school students.

Keywords: intercultural education, culture, school, early childhood education, student

Czym jest edukacja międzykulturowa?

Wobowiązującej *podstawie programowej kształcenia ogólnego dla uczniów klas I–III* widnieje zapis dotyczący celów kształcenia w szkole podstawowej i są nimi między innymi „budowanie relacji społecznych, sprzyjających bezpiecznemu rozwojowi ucznia” oraz „wzmacnianie poczucia tożsamości indywidualnej, kulturowej, narodowej, regionalnej i etnicznej” (*Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej*, 2017). Patrząc na konieczność działania

i prowadzenia zajęć w oparciu o podstawowy dokument regulujący pracę placówek w Polsce, to jest podstawę programową, można stwierdzić, że obowiązkiem nauczyciela jest prowadzenie zajęć i wspieranie działań, które umożliwiają kształtowanie tożsamości uczniów. Działania, które są wraz z nimi podejmowane, rozwijają ich wrażliwość, a także otwartość na odmienność kulturową. Mają one również ogromne znaczenie, jeśli chodzi o kreowanie podejścia do osób o zróżnicowanych korzeniach kulturowych. Wychowanie na takich fundamentach może mieć realny wpływ na postawy wobec innych osób w dorosłym życiu. Z tego względu edukacja międzykulturowa stanowi ważną składową w rozwoju „kompetencji do życia w społeczeństwie pluralistycznym” (Sadowski, 2010, s. 101) – czyli w takim, które uznaje równość wszystkich ludzi bez względu na ich pochodzenie społeczne czy etniczne. Rozpoczynając rozważania na temat edukacji międzykulturowej należy w pierwszej kolejności wyjaśnić pojęcie międzykulturowości. Jest to zjawisko, które wynika z dynamicznych zmian, jakie zachodzą w obrębie społeczeństw współczesnego świata. Ma ona realny wpływ na komunikację międzyludzką oraz wychodzenie poza granicę własnej kultury, przy jednoczesnym kształtowaniu umiejętności funkcjonowania na pograniczach

„kulturowych, intelektualnych, psychicznych, społecznych, kulturowych, politycznych i tym podobnych” (Nikitorowicz, 2007, s. 39). Termin edukacji międzykulturowej może być rozumiany jako:

Subdyscyplina pedagogiczna, która dąży do kształtowania osobowości człowieka, bazując na jego doświadczeniach zdobywanych w relacji z przedstawicielami i dorobkiem innych społeczeństw (Rogalska-Marasińska, 2017, s. 325).

Znaczenie tego pojęcia zakłada się wielostronny rozwój człowieka, który bazuje na kontakcie z reprezentantami innych tradycji kulturowych. Dzięki nawiązywaniu relacji między jednostkami powstają istotne więzi międzyludzkie, które pozwalają dostrzec wyjątkowość własnej kultury oraz pomagają w zwiększeniu świadomości związanej z koniecznością dbania o tradycję i zwyczaje kulturowe. Ta subdyscyplina pedagogiczna zawdzięcza swoje fundamenty m.in. kobietom, które walczyły z szerzącym się w przeszłości zjawiskiem rasizmu, niewolnictwem oraz domagały się równouprawnienia płci (Grzybowski, Idzikowski, 2018, s. 41), chociaż procesy wielokulturowe i zmiana ich postrzegania są dużo szersze.

W edukacji międzykulturowej odrzuca się postawy rasistowskie i popiera się pluralizm, który mogą reprezentować zarówno uczniowie, jak i nauczyciele. Jest to głęboko związane z budowaniem świadomości poczucia własnej wartości i odrzuceniem podziałów związanych z rasami ludzi. Możliwość kontaktu z osobami pochodzącymi z różnych krajów traktuje się jako cenne doświadczenie, możliwość uczenia się siebie nawzajem oraz kształtowania właściwego podejścia do sprawiedliwości społecznej, co stanowi ważną cechę każdego, współcześnie żyjącego społeczeństwa (Nikitorowicz, 2007, s. 38).

Warto zwrócić również uwagę na fakt, że społeczeństwa wielokulturowe kształtują się na przestrzeni dziesiątek, jak nie setek lat i podejście do osób pochodzących z innych krajów, patrząc z perspektywy czasu, bardzo się zmieniło. Ważne jest tworzenie i wychodzenie poza stereotypy oraz lęki, poszerzanie horyzontów i nabywanie nowych doświadczeń, stopniowe zwiększanie kontaktów między kulturami i wdrażanie poszczególnych czynników do własnego systemu kulturalnego (Nikitorowicz, 2017, s. 50). To dzięki edukacji międzykulturowej można mówić o rozwoju świadomości ludzkiej w zakresie korzyści, jakie płyną z nawiązywania relacji z osobami o odmiennym profilu kulturowym. To właśnie ona

przyjmuje elementy płynące z majątku innych społeczeństw, a także poznaje je oraz inspiruje do otwarcia się na inne kultury i czerpanie z ich potencjału (Lewowicki, Urban, 2007, s. 9).

Edukacja międzykulturowa może być zatem rozumiana również jako:

- edukacja, która ma na celu zwiększenie wiedzy na temat kultury obowiązującej; w danym kraju/regionie dla osób, które stanowią mniejszości narodowe/etniczne;
- nauczanie o życiu w społeczeństwie wielokulturowym, pojawiających się problemach oraz dziejach wielokulturowości i sposobie jej kształtowania się na przestrzeni lat;
- poszerzanie wiedzy o kulturze mniejszości narodowej obecnej w danym społeczeństwie w środowisku większości narodowej;
- kształtowanie umiejętności współpracy pomiędzy osobami różnych narodowości/etnosów;
- wzajemne poznanie, zrozumienie oraz współpraca między osobami zróżnicowanymi pod względem społecznym, kulturowym,

narodowościowym czy wyznaniowym, które zamieszkują terytorium danego państwa (Januszewska, Markowska-Manista, 2017, s. 52–53).

Najczęściej jest ona realizowana w postaci programów w placówkach wychowawczo-oświatowych. Zajęcia związane z edukacją międzykulturową mogą być również prowadzone w miejscach czy obszarach, w których występuje szczególnie zapotrzebowanie na tego typu działania (Grzybowski, Idzikowski, 2018, s. 43).

Kompetencje nauczyciela prowadzącego zajęcia z zakresu edukacji międzykulturowej

Nauczyciel stanowi istotne ogniwo w procesie dydaktycznym zwłaszcza, jeśli chodzi o edukację dzieci najmłodszych. To od niego zależy między innymi, jakie metody zostaną wykorzystane podczas zajęć, jaki zostanie przekazany zakres wiedzy uczniom, a także jaką ilość czasu przeznaczony się na realizację poszczególnych zadań. Nauczyciel jest również odpowiedzialny za stworzenie przestrzeni, która umożliwi swobodne działanie i samorealizację uczniów. Ma to szczególne znaczenie dla kształtowania się twórczych postaw uczniów, otwartości na drugiego człowieka, a także

nauki szacunku względem innych osób należących do innej grupy społecznej.

W związku z bardzo intensywnymi zmianami, które zachodzą współcześnie w społeczeństwie, należy być przygotowanym na kontakt z osobami odmiennymi kulturowo. Szczególną grupą ludzi, którzy powinni być na to przygotowani są nauczyciele ze względu na realizowane przez tą grupę obowiązki wychowawcze. W związku z tym została powołana grupa ekspertów działających przy Radzie Europy, którzy specjalizują się w działaniach związanych z edukacją międzykulturową i szerzeniem tej idei. Ich głównym celem jest stworzenie pewnych działań wychowawczych, które są przedstawiane na szeroką skalę. W ramach edukacji międzykulturowej zaleca się uprawianie nauki zorientowanej na cele, a także doradza się kształcenie nauczycieli w oparciu o modele kształcenia międzykulturowego, co może być szczególnie cenne patrząc na indywidualne kompetencje nauczycieli współczesnych szkół. Według ekspertów, szczególnie ważne jest, aby zadbać o treść, która zostaje skierowana w stosunku do nauczycieli, o jej wartość oraz specyficzność, a także o kształtowanie wyjątkowych zdolności, które stają się podstawą do tworzenia nowych systemów wychowawczych opartych na konkretnych wartościach, w tym przypadku

związanych z ideą edukacji międzykulturowej (Nowak, 2007, s. 47).

W związku z organizowaniem procesu dydaktycznego skierowanego na wartości płynące z edukacji międzykulturowej, ważne jest, aby nauczyciel posiadał określone kompetencje, które będą stanowiły podstawę do oddziaływania na uczniów.

Witold Tulasiewicz w swojej pracy wyróżnił pięć obszarów, które powinien opanować nauczyciel, aby móc prowadzić w sposób prawidłowy oraz świadomy zajęcia z zakresu edukacji międzykulturowej:

- bycie wrażliwym i otwartym wobec innych – ma to odzwierciedlenie w szanowaniu inności drugiego człowieka, ale przy równoczesnym braku faworyzacji żadnego z uczniów ze względu na jego pochodzenie;
- zachowanie się w sposób świadomy oraz przemyślany w stosunku do osób odmiennych kulturowo wraz z uwzględnieniem zapoznania się z elementami charakterystycznymi dla danej kultury uczniów – ważne jest, aby planować proces dydaktyczny w taki sposób, aby nie zacierać różnic między

- uczniami, a wbrew przeciwnie – dawać im wybrzmiewać w klasie; takie zachowanie niesie za sobą potencjał edukacyjny; równie istotna jest kompensacja wartości, które zostają zatracone w klasie na potrzebę wyrażania swojego „ja” uczniów;
- nauczanie języka i ułatwianie procesu jego przyswajania, co umożliwia efektywną komunikację przepelnioną wartościami – istotne jest to nie tylko dla nadawcy, którym jest nauczyciel, ale również dla odbiorców, ponieważ to właśnie oni są na etapie kształtowania własnej tożsamości; sprawny w tym zakresie nauczyciel, umożliwi również osobom o odmiennym języku pozostanie przy własnych wartościach, a nawet zachęci do dzielenia się zdolnością mówienia w innym języku wraz z innymi; ważne jest, aby nauczyciel potrafił porozumieć się z wszystkimi osobami w swojej klasie;
  - kreowanie i prowadzenie grup uczniowskich – może mieć to bardzo ważne znaczenie ze względu na kreowanie relacji między uczniami i tworzenia w nich poczucia odrębności; zdolny w tym zakresie nauczyciel będzie próbował uświadomić wychowankom, że

to niekoniecznie osoba z mniejszości musi za wszelką cenę uczyć się wszystkiego od uczniów będących w większości kulturowej; ważne jest zachęcanie do nawiązywania kontaktu i motywowanie do zdobywania nowej wiedzy;

- wykazywanie się wiedzą międzykulturową i świadomością europejską – posiadanie wiedzy z zakresu kultury osób, z którymi współpracuje dany nauczyciel może być szczególnie cenne, w szczególności nawiązując do edukacji europejskiej, która trwa nieprzerwanie od lat (Tulasiewicz, 1999, s. 47–52); edukacja europejska stanowi zatem pewną sferę działań, w której szczególne znaczenie ma poszanowanie narodowych tradycji innych państw, a także wzajemna pomoc i wspólne rozwiązywanie problemów pojawiających się na drodze edukacyjnej (Nijander-Dudzińska, Ślufińska, 2000, s. 57). Jej celem jest natomiast „ukształtowanie nowoczesnego, demokratycznego społeczeństwa sprawiedliwości i postępu, popartego bogactwem różnicowania kulturowego” (Nikitorowicz, 2009, s. 237).

Większość z tych założeń pokrywa się również z cechami, które wymieniła Alicja Siegień-Matyjewicz. Dodatkowo uwzględniła ona fakt, że nauczyciel zajmujący się prowadzeniem zajęć z zakresu edukacji międzykulturowej powinien charakteryzować się silną tożsamością osobistą, aby potrafić zmierzyć się z wszystkimi wyzwaniami, które mogą się przydarzyć w zróżnicowanej kulturowo klasie (Szybalska, 2014, s. 237–238). Należy pamiętać o stworzeniu odpowiedniej więzi między wszystkimi uczestnikami procesu dydaktycznego, ponieważ wpływa to stworzenie atmosfery sprzyjającej do nauki, której można przypisać wartości kształcające uczniów. Równie istotną cechą powinna być umiejętność uwrażliwienia uczniów na inność, odmienne pochodzenie czy różniące się od naszych tradycje, co może mieć bardzo cenną wartość edukacyjną (Żłobicki, 2005, s. 187).

Postawa i świadomość nauczyciela prowadzącego zajęcia w oparciu o edukację międzykulturową stanowi istotny czynnik, który wpływa na jakość kształcenia najmłodszych uczniów. Posiadanie kompetencji lizbońskich (Bem, 2017, s. 311) jest szczególnie ważne u nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej ze względu na możliwość podjęcia wczesnych prób kształtowania charakterów uczniów i postawy otwartości wobec inności, przy

równoczesnym zachowaniu ich indywidualnej tożsamości. Kompetentny nauczyciel będzie podejmował wiele różnorodnych działań, które będą miały realny wpływ na sposób patrzenia na świat przez najmłodszych.

Pozytywne aspekty edukacji międzykulturowej dla uczniów nauczania początkowego

Edukacja międzykulturowa ma szczególny wpływ na kształtowanie świadomości społecznej przy równoczesnym zwiększeniu udziału w działalności kulturowej uczniów. Ma to przełożenie na przekonania oraz sposoby postępowania najmłodszych (Januszewska, 2017, s. 57). Ten rodzaj edukacji daje możliwość stworzenia wyjątkowej płaszczyzny nauki, dzięki której uczniowie uczą się, w jaki sposób żyć i współpracować z Innymi, a także w sposób bezpośredni poznawać Ich świat. Daje to możliwość kształtowania własnego Ja, a także zauważania pewnych różnic między wyznawanymi wartościami, co ma realne przełożenie na kształtowanie się własnego poczucia przynależności do „czegoś większego”.

Inicjowanie dialogu, współpracy oraz współdziałania w zakresie budowania tolerancji uczniów odbywa się na podstawie międzykulturowego bagażu doświadczeń

poszczególnych cywilizacji oraz tradycji i wartości kulturowych różnych środowisk kulturowych (Januszewska, 2017, s. 59). Jest to szczególnie związane z uwrażliwieniem na potrzeby innych osób nie tylko w zakresie materialnym, ale także duchowym. Istotną kwestią, która również może być wypracowana przez kontakt z odmienną, silnie zakorzonioną kulturą, jest poszanowanie wszystkich pojawiających się w grupie opinii, przestrzeganie zasad tolerancji oraz poszerzanie świadomości o godności drugiego człowieka, która stanowi obiekt zainteresowań badaczy, między innymi z zakresu wiedzy filozoficznej.

Od ksenofobii, aż do otwarcia się na Innego następuje kilka etapów, które charakteryzują się określonymi zachowaniami względem drugiej osoby. Poprzez przejście od agresji, przez unikanie, aż do nieufności łamana jest granica tolerancyjnego podejścia względem odmienności. Do następnych etapów należą: zrozumienie – empatia, współbrzmienie – harmonia, kończąc na symbiozie kulturowej, która wyraża się maksymalnym otwarciem na potrzeby drugiej osoby. W trakcie edukacji wczesnoszkolnej niezwykle cenne może być przechodzenie między poszczególnymi etapami, zauważanie różnic wobec Innych oraz uświadamianie ich uczniom. Szczególnie ważne jest kształtowanie postawy tolerancyjnej wobec drugiej

osoby, co może przynieść ze sobą wiele pozytywnych konsekwencji (Sobecki, 1999, s. 93). Tolerancja nie oznacza bycia obojętnym, milczącym czy dającym przyzwolenia na popełnianie negatywnych czynów (Adamczyk, 2005, s. 155). Bazuje ona na wzajemnym szacunku, co do wyznawanych wartości, poglądów lub opinii i chęci podejmowania wspólnych działań w celu tworzenia większego dobra.

Kolejną istotną zaletą działań z zakresu edukacji międzykulturowej, ale i wadą (jeśli jest to źle realizowane i ma charakter oczywistości i przymusu) jest dążenie do umocnienia tożsamości narodowej uczniów. Jest to nic innego jak kształtowanie pewnego poczucia odrębności pod względem narodowym. Tożsamość jednostki kształtuje się poprzez funkcjonowanie w określonej grupie, która jest związana z określonymi wartościami kulturowymi wykładanymi jako narodowe (Nikitorowicz, 2007, s. 60). Wpływ na tworzenie tożsamości narodowej może mieć między innymi postać znajomości symboli narodowych, języka, historii danego państwa, ale także posiadania wiedzy związanej z dziedzictwem kulturowym/narodowym. Tożsamość jest pojęciem pojemnym. Czym innym jest tożsamość narodowa, czym innym kulturowa, czym innym społeczna etc.

Tożsamość społeczna może być rozpatrywana ze względu na dwa aspekty: obiektywizm oraz subiektywizm. Tożsamość obiektywna będzie skupiała się na postrzeganiu jednostki przez innych uczestników danej grupy społecznej. Jest to spojrzenie na jednostkę „z zewnątrz”. Drugą koncepcją jest tożsamość subiektywna, która bazuje na indywidualnym postrzeganiu „Ja” przez jednostkę (Szczyпка-Rusz, 2000, s. 279). Dzięki edukacji w dialogu można kształtować obydwie te aspekty tożsamości jednostki. Warto także wspomnieć, że w procesach związanych z edukacją międzykulturową kształtuje się tożsamość zintegrowana, która ma odniesienie do interakcji międzykulturowych przepełnionych zrozumieniem, zaufaniem oraz szacunkiem wobec Innego, ale także nawiązywaniem dialogu między podmiotami, ze szczególnym zwróceniem uwagi na własną godność i wartości narodowe (Lewowicki, 2007, s. 17). Nadmienić należy, że edukacja międzykulturowa niebezpiecznie wymienia pojęcia tożsamości narodowej/ kulturowej/ społecznej, nie bacząc na ich odmienność i zakorzenienie. Kultura to nie naród. Rodzić to może więcej problemów edukacyjnych dla nauczyciela niż się wydaje propagatorom tej idei.

W związku z kontaktem z inną kulturą kreowana jest również tożsamość kulturowa

i społeczna uczniów. Pierwsza z nich zakłada indywidualny rozwój jednostki, która w sposób świadomy pielęgnuje i wybiera poszczególne wartości, czasem wbrew grupie społecznej. Jest to niejako stała identyfikacja osób lub grupy z określonymi wartościami, którymi mogą być zróżnicowane idee, poglądy, przemyślenia, czy też postawy. W przypadku tożsamości społecznej, to jednostka dąży do przypodobania się danemu zespołowi osób, z którymi jest ona nierozzerwalnie połączona (Nikitorowicz, 2009, s. 372). Dzięki edukacji międzykulturowej występuje możliwość kształtowania obu tych tożsamości jednocześnie. Są to cechy, które mogą wpływać na podejmowane w przyszłości decyzje oraz postawę wobec społeczności, która jest mocno zróżnicowana i przeżywa różnego rodzaju dynamiczne zmiany.

Możliwość wczesnego kontaktu z różnymi kulturami stanowi niejako trening do życia w społeczeństwie wielokulturowym, co ma szczególne znaczenie w czasie kryzysu humanitarnego, czy migracyjnego. Prowadzenie zajęć z zakresu edukacji międzykulturowej może być początkiem to wypracowywania umiejętności związanych z współpracą oraz rozwiązywaniem problemów z osobami odmiennymi kulturowo. Już od najmłodszych lat należy przekazywać pozytywne wartości, jakie niesie za sobą spotkanie z Innym,

a nie skupiać się na kontraście, jaki powstaje między uczniami w klasie poprzez wysuwanie odmienności na pierwszy plan – co i tak koncentruje uwagę ucznia.

Obce pochodzenie etniczne może stanowić również inspirację dla nauczyciela, aby kształtować wiedzę uczniów w zakresie informacji o krajach i nie tylko. Może być to bodziec inspirujący do podejmowania różnorodnych działań z zakresu edukacji międzykulturowej, w której stworzona zostaje sfera swobodnego działania i przemyśleń, co stanowi cenny materiał do zwiększania poczucia bezpieczeństwa i otwartości na innych.

W ramach podsumowania warto wspomnieć o tym, że cele edukacji międzykulturowej zostały określone w trzech głównych sferach:

- postaw – gdzie szczególnie cenne może być traktowanie społeczeństwa jako wspólnie egzystujących i przenikających się grup (składających się z jednostek, które wyraźnie przekraczają granice swojej odmienności) oraz pozbywanie się poczucia wyższości nad innymi osobami;
- umiejętności – ze zwróceniem uwagi na rozumienie odmienności kulturowych;

- a także postrzeganie bycia Innym jako wartości ubogacającej, a nie wrogiej;
- świadomości – w której istotne jest równouprawnienie wszystkich kultur oraz kształtowanie poczucia godności i tożsamości kulturowej/ narodowej (Grzybowski, Idzikowski, 2018, s. 44–45).

Istotne jest, aby dbać o równomierny rozwój wszystkich obszarów wymienionych wyżej już od najmłodszych lat szkolnej praktyki. Opanowanie umiejętności z zakresu postaw, umiejętności oraz świadomości pozwoli ukształtować mądrego ucznia i kompetentnego obywatela, który będzie wyposażony w wartości, niezbędne do prawidłowego współżycia w społeczeństwie.

Bycie Innym – wyjątkowa sytuacja dydaktyczna

Odmienność jednostki może objawiać się na wielu płaszczyznach: wartości, posługiwania się innym kodem językowym, respektowania hierarchii społecznych, istotności tworzonych więzi, postawy względem wydarzeń, które zachodzą w zróżnicowanej klasie lub w codziennym życiu (Kurzępa, 2010, s. 217).

Obowiązujący w Polsce model integracyjny dotyczący realizacji polityki integracyjnej umożliwia

dzieciom z zagranicy uczestnictwo w zajęciach w polskiej szkole. Ewentualne braki komunikacyjne są wyrównywane na dodatkowych zajęciach językowych już od najmłodszych lat. Z tego względu należy zwrócić szczególną uwagę na jednostkę odmienną kulturowo, która przeżywa bardzo duży stres związany z aklimatyzacją do nowego miejsca zamieszkania. Kluczowe jest stworzenie dla ucznia takich warunków, które będą dla niego sprzyjające i zachęcające do poznania oraz pełnego uczestnictwa w nowej rzeczywistości. Nie chodzi jednak o jego faworyzację, ale o zapewnienie mu właściwych warunków do efektywnego rozwoju.

Obecność uczniów zróżnicowanych kulturowo w danym środowisku szkolnym może być czynnikiem wspomagającym przebieg procesów edukacyjnych w klasie. Ważne jest, aby we współczesnej szkole uwrażliwiać dzieci na ich prawa, poszerzając w ten sposób ich świadomość o samym sobie. Szczególnie cenne może być nie tylko omówienie praw dziecka na podstawie *Konwencji o prawach dziecka*, ale także zaznaczenie faktu, że są to prawa powszechne i uniwersalne, co oznacza, że dotyczą każdego dziecka bez względu na jego korzenie. Może mieć to pozytywny wpływ zarówno na osobę o odmiennym profilu kulturowym, ale także na pozostałych uczniów stanowiących większość kulturową w klasie

w zakresie poczucia jedności i solidarności ze względu na swoje istnienie oraz możliwości. Jest więc to cenna sytuacja dydaktyczna dla zróżnicowanych pod wieloma względami odbiorców.

Ogromne znaczenie przypisuje się również postawie rówieśników w klasie. To właśnie nawiązywanie relacji oraz trwałych znajomości rówieśniczych stanowi czynnik, który będzie wpływał na samopoczucie ucznia o innej tożsamości kulturowej, gdy ten przebywa w nowej rzeczywistości, zwłaszcza jeśli nie wykazuje jeszcze gotowości do odnalezienia się w nowym kraju.

Należy pamiętać o tym, że różnice kulturowe mają same w sobie ogromną wartość i każde zetknięcie się z Innym daje możliwość poszerzenia własnych doświadczeń oraz kształtowania własnej osobowości. Istotne jest, aby nie pozostawać na etapie myślenia stereotypowego, ale próbować zwalczać negatywne wzorce ksenofobiczne, które są wciąż obecne.

Zakończenie

Z jednej strony można zauważyć współcześnie interakcje, które charakteryzują się otwartą postawą

wobec różnych kultur i obywateli innych państw, a z drugiej strony wciąż obecny jest brak tolerancji, rasizm, a nawet przemoc w stosunku do Innych (Radziejewicz-Winnicki, Walancik, 2017, s. 111). Weryfikacja różnorodnych postaw czy myślenia stereotypowego ma cel pierwszorzędny ze względu na obecnie trwające ruchy migracyjne, które są spowodowane różnymi czynnikami: ekonomicznymi, religijnymi, kulturowymi czy politycznymi (Wilk, Rzymelka-Fraćkiewicz, 2017, s. 451).

Warto pamiętać, że w ramach edukacji międzykulturowej mamy możliwość pracy w związku z różnymi sferami rozwojowymi uczniów. Jest to rodzaj edukacji, który możemy realizować poprzez poznawanie tradycji, odmiennych kultur oraz pobudzanie do postaw otwartości, rozwój tożsamości lokalnej, regionalnej, kulturowej czy narodowej, a nawet transnarodowej uczniów, kształtowanie tolerancyjnego podejścia do drugiej osoby oraz szanowania jej odmienności, a także poprzez rozwiązywanie konfliktów społecznych stworzonych na bazie różnic kulturowych. Szczególnie istotny jest także urozmaicony sposób, w jaki można przekazywać wiadomości z zakresu kultury oraz tradycji innych terytoriów. Aktywne uczestnictwo w działaniach kulturowych, jak: spektakle teatralne, koncerty

muzyczne, wernisaże, które odbywają się w środowisku lokalnym, może dostarczyć niezapomnianych wrażeń oraz skłonić do rozważań i chęci otwarcia się na drugiego człowieka (Horyń, 2005, s. 219). Powiązanie edukacji międzykulturowej z działaniami z zakresu edukacji kulturowej może przynieść wyjątkowe efekty.

Przykładem mogą być tu obywatele innych państw, którzy próbują poukładać swoje życie w nowej, polskiej rzeczywistości. Stają oni wtedy przed bardzo trudnym zadaniem. Rozpoczęcie nowego etapu życia i adaptacja do nowego środowiska jest trudne, nie tylko dla osób dorosłych, ale w szczególności dla najmłodszych. Biorąc pod uwagę migrację ludności, a także różnorodność czynników związanych z funkcjonowaniem człowieka w świecie – przed polskim systemem oświaty staje ogromne wyzwanie (Szuniewicz, 2014, s. 506). Sprostać temu muszą nie tylko nauczyciele, ale także uczniowie i rodzice. Z drugiej strony, taka sytuacja społeczna staje się kluczowym bodźcem, aby rozwijać w naszym kraju subdyscyplinę pedagogiki, jaką jest edukacja międzykulturowa. Dzięki jej realizacji możemy wyposażyć uczniów w szereg pożądaných w społeczeństwie cech czy umiejętności, które mogą mieć realny wpływ na sposób postrzegania oraz traktowanie osób o innym profilu kulturowym.

Bibliografia

Adamczyk D., 2005: *Znaczenie tolerancji we współczesnym wychowaniu międzykulturowym*. W: A. Szerłaż, red.: *Wielokulturowość – międzykulturowość obszarami edukacyjnych odniesień*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.

Bem M., 2017: *Modele kompetencji międzykulturowych*. W: K. Błeszyńska, red.: *Edukacja międzykulturowa jako czynnik rozwoju kultury pokoju*. Wydawnictwo Naukowe Katedra, Gdańsk.

Grzybowski P., Idzikowski G., 2018: *Inni, Obcy – ale swoi. O edukacji międzykulturowej i wspólnocie w szkole integracyjnej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz.

Horyń J., 2005: *Romowie w kontekście edukacji międzykulturowej*. W: A. Szerłaż, red.: *Wielokulturowość – międzykulturowość obszarami edukacyjnych odniesień*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.

Januszewska E., Markowska-Manista U., 2017: *Dziecko „inne” kulturowo w Polsce. Z badań nad*

edukacją szkolną. Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa.

Kurzępa J., 2010: *Doświadczenie Inności/ Odmienności w perspektywie socjoedukacyjne.* W: T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, red.: *Edukacja międzykulturowa – teorie, poglądy, doświadczenia społeczne.* Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.

Lewowicki T., Urban J., 2007: *Edukacja międzykulturowa na pograniczach w pierwszych latach rozszerzonej Unii Europejskiej – teoria i praktyka.* Wydawnictwo Gnome, Katowice.

Lewowicki T., 2005: *Polityka – społeczeństwo – edukacja. O skomplikowanych uwarunkowaniach edukacji międzykulturowej.* W: T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, red.: *Polityka społeczna i oświatowa a edukacja międzykulturowa.* Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego – Filia w Cieszynie, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, Cieszyn–Warszawa.

Nijander-Dudzińska A., Ślufińska M., 2000: *Idea edukacji europejskiej i wybrane formy jej realizacji w Polsce.* W: T. Lewowicki, red.: *Edukacja międzykulturowa w Polsce i na świecie.* Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.

Nikitorowicz J., 2007: *Edukacja międzykulturowa: kreowanie tożsamości dziecka*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.

Nikitorowicz J., 2009: *Edukacja regionalna i międzykulturowa*. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.

Nikitorowicz J., 2017: *Nowe wyzwania edukacji międzykulturowej i dialogu międzykulturowego*. W: K. Błeszyńska, red.: *Edukacja międzykulturowa jako czynnik rozwoju kultury pokoju*. Wydawnictwo Naukowe Katedra, Gdańsk.

Nowak M., 2007: *Kompetencje i kształcenie nauczycieli i wychowawców w kontekście wielokulturowości*. W: T. Lewowicki, J. Urban, red.: *Edukacja międzykulturowa na pograniczach w pierwszych latach rozszerzonej Unii Europejskiej – teoria i praktyka*. Wydawnictwo Gnome, Katowice.

Radziewicz-Winnicki A., Walancik M., 2017: *Kulturowy uniwersalizm a narodowa tożsamość we wzajemnej percepcji*. W: K. Błeszyńska, red.: *Edukacja międzykulturowa jako czynnik rozwoju kultury pokoju*. Wydawnictwo Naukowe Katedra, Gdańsk.

Rogalska-Marasińska A., 2017: *Edukacja międzykulturowa na rzecz zrównoważonego rozwoju. Edukacja. Teoria kształcenia i wychowania.* Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej,
<http://dziennikustaw.gov.pl/DU/2017/356/1> [dostęp: 15.03.2022].

Sadowski A., 2010: *Edukacja międzykulturowa jako nabywanie kompetencji do życia w społeczeństwie pluralistycznym.* W: T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, red.: *Edukacja międzykulturowa – teorie, poglądy, doświadczenia społeczne.* Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.

Sobecki M., 1999: *Kształtowanie postaw wobec odmienności jako nowe zadanie wychowania.* W: J. Nikitorowicz, M. Sobecki, red.: *Edukacja międzykulturowa w wymiarze instytucjonalnym.*

Wydawnictwo Uniwersyteckie Trans Humana,
Białystok.

Szczyпка-Rusz A., 2000: *Rola szkoły w kształtowaniu tożsamości lokalnej młodzieży ze Śląska Cieszyńskiego*. W: T. Lewowicki, red.: *Edukacja międzykulturowa w Polsce i na świecie*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.

Szuniewicz M., 2014: *Znaczenie edukacji międzykulturowej w procesie integracji cudzoziemców*. W: N. Dębowska, M. Walachowska, N. Starik, red.: *Edukacja międzykulturowa w warunkach kultury globalnej. Od rozważań definicyjnych do praktycznych zastosowań*. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa, Poznań.

Szymbalska A., 2014: *Kompetentny pedagog w edukacji międzykulturowej*. W: N. Dębowska, M. Walachowska, N. Starik, red.: *Edukacja międzykulturowa w warunkach kultury globalnej. Od rozważań definicyjnych do praktycznych zastosowań*. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa, Poznań.

Tulasiewicz W., 1999: *Przygotowanie nauczyciela do pracy w wielokulturowym społeczeństwie*. W: J. Nikitorowicz, M. Sobecki, red.: *Edukacja*

międykulturowa w wymiarze instytucjonalnym.
Wydawnictwo Uniwersyteckie Trans Humana,
Białystok.

Wilk T., Rzymełka-Fraćkiewicz A., 2017: *Pomiędzy tym, co jest, a tym, co być może, czyli o potrzebie budowania szacunku wobec odmienności kulturowej poprzez sztukę.* W: K. Bleszyńska, red.: *Edukacja międzykulturowa jako czynnik rozwoju kultury pokoju.* Wydawnictwo Naukowe Katedra, Gdańsk.

Żlobicki W., 2005: *Wielokulturowość a szkoła. O międzykulturowych kompetencjach pedagogów.* W: A. Szerłał, red.: *Wielokulturowość – międzykulturowość obszarami edukacyjnych odniesień.* Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.